

КОМПЛЕКС ПРОЕКТІВ У СИСТЕМІ ІНТЕРАКТИВНОГО ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ

Анотація. У статті здійснено спробу розкрити зміст поняття "проект" у площині проблеми формування мовнокомунікативної особистості майбутнього вчителя. **Ключові слова:** проект, мовнокомунікативна професійна компетентність майбутніх вчителів.

Аннотация. В статье осуществлена попытка раскрыть содержание понятия "проект" в контексте проблемы формирования коммуникативно-языковой личности будущего учителя. **Ключевые слова:** проект, языковая профессиональная компетентность будущих учителей.

Annotation. The article highlights "project" term content from the perspective of forming language and communicative personality among the prospective teachers. **Key words:** project, a future teacher's language-communicative profession competence.

Метод проектів передбачає такий спосіб інтерактивної навчально-пізнавальної, розвивально-виховної, науково-дослідної, квазіпрофесійної діяльності студентів, який спрямовано на одержання кінцевого продукту — *проекту*. Отже, саму діяльність, за провідним методом, називають *проектною*. *Мета статті* — розкрити зміст поняття "проект" у площині проблеми формування мовнокомунікативної особистості майбутнього вчителя.

За сто років свого існування (починаючи від праць американських учених Дж. Дьюї та У. Кільпатрика) метод проектів поширився в усьому світі і не втратив своєї актуальності в контексті розвитку сучасної вищої педагогічної освіти.

У кінці 20-х – на початку 30-х років ХХ ст. в СРСР під впливом американського методу проектів було створено бригадно-лабораторний метод, у якому позитивним, як зазначає Є. Коваленко, був "зв'язок теорії і практики, спрямованість проектів на потреби суспільства (корисність), розвиток ініціативності, навичок оформлення звітної документації. Негативним — розмивання рамок школи, відсутність розкладу, стабільних підручників, програм, падіння інтересу до навчально-дослідної роботи. Довготривалі проекти — від 2 тижнів до 1 місяця — мали таку схему: 1) складання ланкою проекту; 2) інструктаж вчителя щодо виконання; 3) самостійна теоретична і практична підготовка до виконання проекту; 4) практичне виконання проекту на виробництві; 5) звіт бригадирів про виконання проекту, оформлення документації" [1, с. 67-68]. Як бачимо, сучасні проекти не втратили позитивних характеристик колишнього бригадно-лабораторного методу, однак позбулися окреслених вище недоліків.

Актуальність проектного навчання зумовлена його високим творчим потенціалом. У процесі роботи над проектами в майбутніх учителів формуються особистісні якості, необхідні людині ХХІ століття: здатність швидко адаптуватися до інноваційних змін у суспільстві, толерантність, колективізм, відповідальність, спрямованість на професійне самовдосконалення і саморозвиток, творче ставлення до праці, критичність і системність мислення, висока культура вербальної і невербальної комунікації, вміння працювати з медіа-джерелами. Про важливу роль проектного метода у формуванні компетентних учителів-професіоналів свідчать дефініції, пропоновані педагогами: "Засіб усебічного розумового й мисленнєвого розвитку, розвитку творчих здібностей,

самостійності, підготовки до професійної діяльності. Метод, що передбачає вирішення якоїсь важливої проблеми і її самостійне розв'язання студентами (індивідуально, парно, в групі)" (Н. Голуб [2, с. 251]); "Ефективне інноваційне нововведення за умови чіткої постановки певного дослідницького (творчого) завдання, для розв'язування якого потрібні інтегровані знання з різних галузей" (Т. Мантула [3, с. 3]).

Проектна діяльність майбутніх учителів-нефілологів у процесі вивчення української мови в університеті здійснюється відповідно до загальнодидактичних та власне методичних принципів, з-поміж яких особливе місце посідають принципи науковості, доступності і посиленості, індивідуалізації, самостійності навчання, активізації міжпредметних зв'язків, наступності і перспективності, наочності, єдності навчальної та науково-дослідної діяльності студентів; цілеспрямованого систематичного поповнення активного словника майбутніх освітян.

Аналіз наукових праць минулого та сучасних досліджень з проблем проектною діяльності (Ф. Бегюлі, Н. Белоусова, Г. Ващенко, І. Дмитревська, Дж. Дьюї, У. Кільпатрик, С. Кримський, Р. Кузьмінов, Т. Мантула, А. Моїсєєв, Н. Нікокошева, Л. Осипова, Є. Осьмінін, С. Пілюгіна, Є. Полат, О. Пометун, Н. Прокоп'єва, Н. Солодюк, Л. Філімонюк, У. Чартерс, С. Шацький та ін.) дав змогу окреслити *категоріальні ознаки поняття "проект"*:

- Актуальність та соціальна значущість, спрямованість на задоволення професійних потреб.
- Взаємозв'язок теоретичного і практичного аспектів креативної діяльності.
- Інтерактивний характер комплексної суб'єкт-суб'єктної діяльності членів тимчасового колективу.
- Інноваційність, активна взаємодія з навколишнім середовищем, використання сучасних ЗМК.
- Логічна послідовність етапів проекту і регламентування діяльності.
- Спрямованість на одержання проміжних результатів і досягнення кінцевої мети — оригінального продукту діяльності. Перспективність.
- Обов'язкова презентація, підпорядкована жанру кінцевого результату.

Отже, студентський *проект* — це кінцевий оригінальний продукт інтерактивної проектною діяльності майбутніх фахівців як креативних особистостей. Зазначимо, що викладач є координатором, консультантом проекту: він пропонує низку проблем, одна з яких стає основою проектною діяльності студентів, консультує учасників проекту у позанавчальний час, є організатором публічного захисту (творчого звіту) проектів.

Проектна технологія, як і будь-яка технологія, складається із взаємопов'язаних *компонентів*, таких як:

- Мотиваційний (актуальна проблема, мета, завдання проекту, практична значущість очікуваного продукту).
- Змістовий (зміст і обсяг інформації, необхідної для опрацювання і засвоєння учасниками проекту).
- Організаційно-виконавчий (функції учасників проекту, етапи і способи проектною діяльності, форми і засоби одержання і презентації кінцевого продукту проектною діяльності).
- Аналітичний (способи аналізу і самоаналізу (рефлексії) результатів проектною діяльності).

Структура проектною технології закономірно зумовила *етапи роботи студентів над проектом*, до яких, посилаючись на дослідження О. Горошкіної, віднесемо:

- Підготовчо-мотиваційний етап (визначення мети, завдань, вибір учасників проекту). На цей етап відводиться 10-15 хвилин аудиторного часу.
- Етап планування (окреслення проблеми, вибір назви проекту, окреслення змісту і обсягу інформаційних джерел, розподіл завдань між студентами на етапах проектної діяльності) проходить у позааудиторний час.
- Етап вибору рішення (систематизація та узагальнення опрацьованої інформації, внесення коректив у план діяльності) проходить у позааудиторний час.
- Етап виконання проекту та оформлення його кінцевого продукту проходить у позааудиторний час.
- Рефлексивний етап (аналіз і самоаналіз учасниками проектної діяльності) проходить у позааудиторний час.
- Етап захисту (презентація проекту, творчий звіт, доповідь тощо; колективне оцінювання результатів кінцевого продукту). Захист проекту триває все практичне (лекційне, семінарське) заняття або займає частину відведеного на нього часу.

Оригінально визначає *проект* Т. Білогуб: це шість "П": проблема — планування (проєтування) — пошук інформації — продукт — портфоліо.

В основу *класифікації проектів*, запропонованих науковцями (Л. Васильєва, О. Горошкіна, Г. Грибан, Є. Полат, В. Копотій, О. Кучерук, Т. Мантула, М. Романовська, Л. Сура, Л. Шевцова та ін.), покладено різні характеристики: кількість учасників, навчальних дисциплін, охоплених проектом; тривалість і місце проведення; вид діяльності членів проекту, характер змістового матеріалу, спосіб координації.

Спираючись на загальновизнані класифікації, виділимо *типи проектів*, які доцільно використовувати при вивченні українськомовних дисциплін на нефілологічних факультетах педагогічних ВНЗ:

- Кількість учасників: *монопроекти* (індивідуальні); *групові / парні* проекти виконуються малою групою студентів (наприклад, студентським науковим гуртком з української мови або членами проблемної групи); *колективні* проекти виконуються всією академічною групою.
- Кількість навчальних дисциплін; характер змістового матеріалу: *монопредметні* (наприклад, лінгвістичні); *міжпредметні* (наприклад, з використанням змісту курсів загальної психології і української мови з практикумом); *культурологічні* (наприклад, народознавчого спрямування).
- Місце проведення: *внутрішні* (в межах академічної групи, курсу, факультету, університету); *регіональні, всеукраїнські міжнародні* (підготовка публікацій до збірників студентських науково-практичних конференцій і семінарів, написання конкурсних наукових робіт, участь у фестивалях студентського театру, у студентських олімпіадах з мови тощо). Це, як правило, проекти загальнодержавного значення, до участі в них запрошено всіх студентів, умови участі у проекті розіслано в усі ВНЗ.
- Термін проведення: *короткострокові* — за часом і обсягом роботи ці проекти привірюються до підготовки одного завдання на практичне заняття; *середньої тривалості* (проект готується до двох тижнів); *довготривалі* — робота над проектом триває 1-3 місяці (наприклад, робота над укладанням міні-словника фахових термінів, підготовка наукової публікації).
- Вид діяльності: *дослідницькі, творчі, інформаційні, прикладні, практично-організаційні, комбіновані*.

- Характер координації: з *явною координацією* (викладач-координатор спрямовує проектну діяльність учасників) та з *прихованою координацією* (викладач-координатор є рядовим учасником проекту).

Визначаючи інтерактивний характер навчально-пізнавальної, науково-дослідної та квазіпрофесійної проектної діяльності майбутніх учителів, окреслимо *комплекс проектів*, оптимальний для використання у процесі навчання української мови студентів педагогічних спеціальностей ВНЗ. До цього комплексу входять короткотривалі та середньої тривалості *інформаційні, дослідницькі і творчі* проекти: вони доповнюють одне одного, дають викладачеві можливість обирати оптимальний спосіб діяльності учасників проекту, застосовувати диференційований, особистісно орієнтований підхід до студентів. Охарактеризуємо *складові комплексу*.

Інформаційні проекти на заняттях з української мови передбачають здебільшого репродуктивно-продуктивну діяльність учасників — збирання, систематизацію та усне відтворення інформації, важливої як для формування фахової компетентності, так і для розширення обсягу знань з української мови, умінь і навичок володіння її ресурсами в усному публічному мовленні. Інформаційні проекти для студентів-нефілологів можуть бути індивідуальними і колективними, найчастіше міжпредметними. Перевага інформаційних проектів над іншими видами полягає у тому, що працювати над ними під силу студентам низького рівня сформованості мовнокомунікативної професійної компетентності. Кінцевим продуктом інформаційних проектів, окрім презентації, може бути стіннівка, оформлений стенд для кабінету, наприклад, на тему: "Десять найвидатніших фізиків в історії людства", "Жива і нежива природа в українському фольклорі", "Цікава хімія: на допомогу студенту-практиканту", "Дослідження з психолінгвістики: науково-інформаційний бюлетень" та ін.

Дослідницькі проекти, як зазначає Т. Мантула, максимально наближені до ґрунтовних наукових досліджень, оскільки передбачають наявність таких складових, як: висвітлення актуальності проблеми, визначення об'єкту та предмету дослідження, висунування мети та гіпотези, чітке структурування, статистичну обробку та узагальнення результатів дослідження, формулювання висновків, окреслення перспектив подальшого дослідження проблеми [3, с. 9]. Кінцевим продуктом дослідницьких проектів з української мови є, наприклад, стаття до збірника студентських наукових праць (одноосібна або у співавторстві). Дослідницькі проекти з проблем розвитку наукової мови, етикету професійного вербального спілкування, молодіжного сленгу, захищені студентами молодших курсів на заняттях з української мови, готують майбутніх учителів-нефілологів до написання та публічного захисту курсових та кваліфікаційних робіт (проектів) із фахових дисциплін на старших курсах.

Прикладні проекти з української мови, на нашу думку, слід вважати практичною частиною дослідницьких, оскільки вони потребують використання методів наукового дослідження (спостереження, анкетування, усного опитування), кропіткої роботи з інформаційними джерелами, у тому числі електронними. Окрім того, кінцевий продукт прикладних проектів здебільшого має науковий зміст: тематичний міні-словничок, невеликий за обсягом збірник диктантів, журнал кросвордів з мови, альбом схем-алгоритмів, таблиць з української орфографії, бібліографія з певної галузі знань тощо.

Прикладом кінцевого продукту *практично-організаційних* проектів є підготовлені студентами методичні рекомендації для роботи вчителя-предметника над підвищенням рівня культури професійного мовлення, методичні рекомендації щодо організації позакласної роботи школярів з української мови, інструктивні матеріали з питань

організації роботи шкільного радіо тощо. Етап виконання цих проектів проходить під час виробничої практики у школі.

Колективні дослідницькі проекти потребують диференційованого підходу до учасників при розподілі завдань на різних етапах роботи. Керівник проекту (студент з високим рівнем креативності) за допомогою викладача добирає для кожного учасника проекту посилюючий вид діяльності, враховуючи, безперечно, перспективи професійного саморозвитку студентів.

Творчі проекти на заняттях з української мови характеризуються деякою спонтанністю дій учасників у процесі реалізації первинного задуму: учасники проекту вносять до сценарію корективи, виявляючи при цьому творчі здібності (іноді приховані). Різновидом творчих проектів слід вважати рольові (ігрові проекти), оскільки мистецтво перевтілення, яке демонструють студенти на презентації рольових проектів, є виявом творчості. На нашу думку, підсумковим етапом творчого проекту є *публічний звіт про проведення заходу*, який пропонувано підготувати керівникові проекту: у ньому міститися самоаналіз проектної діяльності учасників колективу, робляться висновки, окреслюються перспективи подальшої діяльності студентів. Прикладами творчих проектів є театралізоване дійство "Жіночі постаті в українській драматургії", конкурс декламаторів "Поезія — це завжди неповторність", проект "Моя телепередача" із застосуванням медіа-технологій та ін. Зазначимо, що під час роботи над проектом нерідко застосовуються різні види діяльності студентів, що дає підстави виділяти як окремий тип комбіновані проекти (наприклад, інформаційно-дослідницькі, інформаційно-творчі та ін.).

Сказане вище дає підстави стверджувати, що *використання комплексу проектів під час вивчення української мови сприяє формуванню у студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів інтегрованої особистісної якості — креативності, яка є необхідною умовою творчої мовнокомунікативної діяльності учителя-професіонала*. Лінгводидактичне дослідження проектної діяльності в педагогічному виші, беззаперечно, має широкі перспективи.

Література

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
2. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі : монографія / Ніна Борисівна Голуб. — Черкаси : Брама-Україна, 2008. — 400 с.
3. Мантула Т. І. Проектна технологія : теорія і практика / Тетяна Іванівна Мантула. — Кіровоград : ТОВ "ПОЛІМЕД-Сервіс", 2008. — 150 с.